

**TIPULA REPANDA, EEN VOOR NEDERLAND
ONTERECHT GEMELDE LANGPOOTMUG
(DIPTERA: TIPULIDAE)**

Pjotr Oosterbroek & Herman de Jong

Met een spanwijdte van 5-6 cm is *Tipula maxima* Poda, 1761, een van onze grootste langpootmugsoorten. Behalve door de grootte valt de soort ook op door de kenmerkende vleugeltekening (fig. 1). De soort hoort thuis in het subgenus *Acutipula* Alexander, 1924, en is de naamgever van de *maxima*-groep, een 18-tal soorten met bijna allemaal dezelfde driehoekige vleugeltekening. Van deze soorten is *T. maxima* de enige met een grote verspreiding in Europa inclusief Europees Rusland. Alle andere soorten hebben een kleine of iets grotere verspreiding in het mediterrane gebied, van Cyprus tot Noordwest-Afrika. De *maxima*-groep is gereviseerd door Vermoolen (1983), later volgde een fylogenetische (De Jong 1994) en biogeografische analyse (De Jong 1998).

Een van de soorten van de *maxima*-groep is *T. repanda* Loew, 1864, bekend van Spanje, Portugal en het zuiden van Frankrijk. Van deze soort wordt in Vermoolen (1983) een Nederlands exemplaar genoemd, als volgt: 'Only one male is known from the Netherlands (Zeeland, Valkenisse, 16-VI-1960, Van Aartsen, ZMA). It is not known whether this species really occurs in that part of the Netherlands, or that it has been introduced. It is almost certain that this specimen was collected there instead of being wrongly labelled.'

Tipula repanda is goed te onderscheiden van *T. maxima*. Om te beginnen met de grote driehoekige vlek in het midden van de vleugel (S2 in Vermoolen (1983). Bij *T. maxima* eindigt de vlek onderaan breed (fig. 1), terwijl bij *T. repanda* deze vlek uitloopt in een punt (fig. 2). Dit laatste kenmerk vinden we ook bij twee andere aan *T. repanda* nauwverwante soorten: *T. repentina* Mannheims, 1952, uit Marokko en *T. triangulifera* Loew, 1864, bekend van de zuidelijke helft van Spanje. Doorslaggevend zijn daarom de kenmer-

Figuur 1. *Tipula maxima*, vrouwtje, Frankrijk, Saorge, 6.vi.2009. Foto Pjotr Oosterbroek.
Figure 1. *Tipula maxima*, female, France, Saorge, 6.vi.2009. Photo Pjotr Oosterbroek.

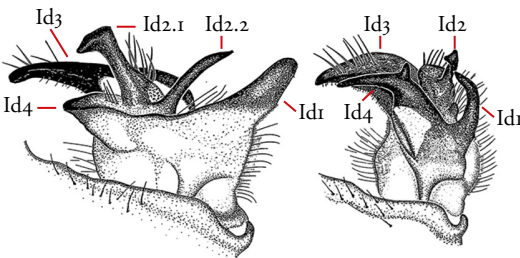
Figuur 2. *Tipula repanda*, vrouwtje, Portugal, Coimbra, 8.vii.2022. Foto Juliana Almeida.
Figure 2. *Tipula repanda*, female, Portugal, Coimbra, 8.vii.2022. Photo Juliana Almeida.

ken van het mannelijk en vrouwelijk genitaal, zoals uitgewerkt door Vermoolen (1983) en De Jong (1994). Bij het mannetje van *T. repanda* komt het dan vooral aan op de karakteristieke details van de binnenste gonostylus (fig. 3).

Heel toevallig raakte de eerste auteur over de bijzondere waarneming van *T. repanda* uit Valkenisse aan de praat met Erik van Nieukerken. Hij wees hem erop dat in het boek over de sprinkhanen en krekels van Nederland (Kleukers et al. 1997) een aantal 'verdachte' sprinkhaanwaarnemingen besproken worden, eveneens uit Valkenisse. Dit blijkt te gaan om exemplaren van vier sprinkhaansoorten met 'Valkenisse, 15 juni 1960' op het etiket, die verzameld zouden zijn door Bob van Aartsen. Na een uitgebreide analyse en navraag bij

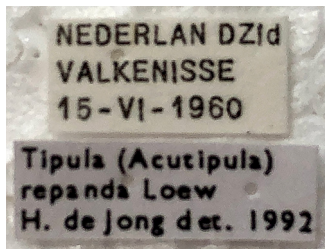
Bob van Aartsen was de conclusie dat alle gegevens met betrekking tot 'Valkenisse, 15 juni 1960' als onjuist gekwalificeerd moeten worden. Een van de sprinkhaansoorten, *Chorthippus binotatus* (Charpentier, 1825), zou nieuw zijn voor Nederland maar op basis van de bevindingen van Kleukers et al. (1997) heeft deze soort op het Nederlands Soortenregister nu status 3b: Onterecht gemeld.

Het door Vermoolen (1983) genoemde Nederlandse exemplaar van *T. repanda* staat in de collectie van Naturalis en draagt twee etiketten (fig. 4). Wat opvalt is dat het niet gaat om 16 juni 1960 (zoals genoemd in Vermoolen (1983)) maar om 15 juni 1960 (net als bij de sprinkhaanwaarnemingen). Ook ontbreekt de naam van de verzamelaar.

Figuur 3. Binnenste gonostyli van *Tipula maxima* (links) en *T. repanda* (rechts). Naar Vermoolen (1983).
Figure 3. Inner gonostyli of *Tipula maxima* (left) and *T. repanda* (right). After Vermoolen (1983).

Een opvallend detail aan het Valkenisse-etiket is dat er een spatie staat in de plaatsaanduiding 'NEDERLAN DZld'. In de collectie van Naturalis staan nog drie exemplaren van twee andere *Tipula*-soorten van Valkenisse, 15 juni 1960, namelijk een vrouwtje van *T. maxima* en twee mannetjes van *T. helvola* Loew, 1873. De etiketten van deze drie exemplaren zijn identiek aan het etiket van het exemplaar van *T. repanda*, inclusief de spatie in de plaatsaanduiding. Dezelfde spatie zien we terug op de etiketten van de in Naturalis

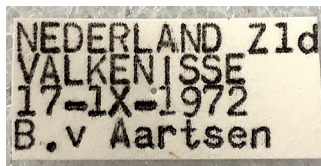

Figuur 4. Etiketten van het vrouwtje van *Tipula repanda* van Valkenisse in de collectie van Naturalis.
Figure 4. Labels of the specimen of *Tipula repanda* from Valkenisse in the collection of Naturalis in Leiden.

aanwezige exemplaren van de vier eerdergenoemde sprinkhaansoorten. Kennelijk zijn er dus verschillende langpootmuggen en sprinkhanen foutief geëtiketteerd als zijnde verzameld in Valkenisse op 15 juni 1960. We kunnen niet uitsluitend dat ook andere insecten voorzien zijn van dit foutieve maar goed herkenbare etiket.

Zowel bij *T. repanda* als bij de sprinkhanen wordt Bob van Aartsen genoemd als verzamelaar, ook al staat zijn naam niet op de etiketten, terwijl voor zover bekend op al zijn etiketten zijn naam vermeld staat (fig. 5). Toch is het niet zo'n vreemde veronderstelling want Van Aartsen heeft veel verzameld in dit deel van Zeeland, inclusief Valkenisse, ook al eind jaren 1950 (Van Aartsen 1960). Toen betrof dit nog vooral nachtvlinders (Macrolepidoptera), zijn eerste zweefvliegen (Syrphidae) uit Valkenisse zijn van 1965 (pers. med. Menno Reemer) en de eerste langpootmuggen uit Valkenisse zijn van 1970 (col. Naturalis). Zoals hierboven al vermeld, gaat het evenwel om verkeerde etiketten zonder dat bekend is wie deze dieren heeft verzameld of geëtiketteerd.

Tipula repanda is opgenomen in de Checklist of the Diptera of the Netherlands (De Jong & Oosterbroek 2002). Op Waarneming.nl staat de soort vermeld als zeer zeldzaam, in het Nederlands Soortenregister is sprake van een andere status, namelijk 2d (Exoot: Incidentele import). Het voorstel hierbij is om de soort op te nemen met status 3b (Onterecht gemeld) en niet

Figuur 5. Voorbeeld van een standaardetiket van Bob van Aartsen.
Figure 5. Example of standard label of Bob van Aartsen.

meer te beschouwen als een Nederlandse soort, in welke vorm dan ook.

Met dank aan Juliana Almeida voor het mogen plaatsen van figuur 2, Menno Reemer voor de informatie over de verzamelactiviteiten van Bob van Aartsen en Erik van Nieukerken die zo alert was te wijzen op de verdachte Valkenisse waarnemingen zoals besproken in Kleukers et al. (1997).

LITERATUUR

- Aartsen, B. van 1960. Opmerkingen over in 1959 waargenomen Macrolepidoptera. – Entomologische Berichten 20: 213-216.
- Jong, H. de 1994. The phylogeny of the *Tipula (Acutipula) maxima* species group, with notes on its distribution (Diptera: Tipulidae). – Entomologica Scandinavica 24: 433-457.
- Jong, H. de 1998. In search of historical biogeographic patterns in the western Mediterranean terrestrial fauna. – Biological Journal of the Linnean Society 65: 99-164.
- Jong, H. de & P. Oosterbroek 2002. Family Tipulidae. – In: Beuk, P.L.T. (ed.). Checklist of the Diptera of the Netherlands. KNNV Uitgeverij, Utrecht: 38-43.
- Kleukers, R.M.J.C., E.J. van Nieukerken, B. Odé, L.P.M. Willems & W.K.R.E. van Wingerden, 1997. De sprinkhanen en krekels van Nederland (Orthoptera). – Nationaal Natuurhistorisch Museum, KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland, Leiden. [Nederlandse Fauna 1]
- Vermoolen, D. 1983. The *Tipula (Acutipula) maxima*

group (Insecta, Diptera, Tipulidae). 1. Taxonomy and distribution. – Bijdragen tot de Dierkunde 53: 49-81.

SUMMARY

Tipula repanda deleted from the list of Dutch craneflies (Diptera: Tipulidae)

The cranefly *Tipula (Acutipula) repanda* is known from Spain, Portugal and southern France. One male specimen of this species is recorded from 15 June 1961, Valkenisse (Zeeland, the Netherlands). *Tipula repanda* belongs to the *maxima* species group. Since the revision by Vermoolen (1983) of this species group, *T. repanda* is on the various (published and online) lists of the craneflies of the Netherlands, based on this single male. In this paper we conclude that this is incorrect and that the species should be treated as being unjustly reported for the Netherlands and to be removed from the list of Dutch craneflies.

P. Oosterbroek
Naturalis Biodiversity Center, Leiden
p.oosterbroek@chello.nl

H. de Jong
Naturalis Biodiversity Center, Leiden
herman.dejong@naturalis.nl